

XIX

Mint liliom széltől, felhő árnyékától
meging, megmozdul szárában –
gyenge porszemtől reszketek
testemben, lábamban.

Mint kis madár-rengeteg erdőben
fél s repes a szíve halvány holdsugártól is –
összeremegek zizzenő sástól is.

Hozzád szeretnék futni a gyermekmeséken át,
de megfogta szívem a gyász –
szél szárnyán szállani.

S mint síró galamb fészkében –
(akinek szava bús pengésűvé vált),
hallgat most örökre jéghideg erdőben.

(Mint liliom)

A pótzászlóalj orvosi felülvizsgálatra küldött Nagyszébenbe. A vizsgálat végérvényesen irodai, illetve itthoni könnyű szolgálatra javasolt. Ennek értelmében az ezred hadi múzeumához osztottak be, ahol igazán nem volt megerőltető munkám. Másodmagammal voltam ott. A harctéren zsákmányolt fegyvereket, géppuskákat, zászlókat, térképeket és más hadfelszerelési tárgyakat leltároztuk és gondoztuk.

Már mélyen bent jártunk a tavaszban, de a háborúnak csak nem akart vége szakadni. Közben érthetetlen dolgok történtek. Ukrajnával megkötöttük a békét, és mégis folyik a háború. Mi ez?... Valami zűrzavar van, amit nem értünk. Mi van Oroszországban? Nem tudjuk. Nevek kavarnak: Kerenszkij, Miljukov, Trockij, Lenin – kik ezek? És mit akarnak?

A hírek megszűrve érkeznek hozzánk. Az októberi orosz forradalomról meg éppenséggel semmit sem tudunk. Amit tudunk, az is hamis, félrevezető. A hadsereget óvták attól, hogy megtudja az igazat. De éreztük, hogy valami olyan történt a világon, ami még eddig nem volt.

Valahonnan kezembe került Marx Kommunista Kiáltványa. Ezt kezdtem olvasgatni, nézegetni. Mit tudtam belőle felfogni?

Az emberek nagy tömegében hatalmas csömör és irtózás élt a háború ellen. Mindenki a békére vágyott, a békét áhította. De mi katonák mit tehattünk ennek érdekében? Lógott, bujkált mindenki, ahogy tudott. S a katonai törvényszék szigorúan ítelt. Minden ezred keretében a katonai rendőrség kutatta fel és fogdosta össze a bujkálókat és a katonaszökevényeket. Beosztanak a katonai rendőrséghez engem is, piros karszalaggal látnak el, azonban én hamar kibújtam e szolgálat alól. Tanulmányi szabadságot kértem, hogy készülhesek elmulasztott vizsgáimra. Négy esztendő veszett el haszontalanul, gondolnom kellett arra, mihez fogok, ha levetem a „megunt” katonaruhát. Erre annál is inkább kellett gondolnom, mert a tavasz folyamán megismerkedtem egy dési lánnyal, akivel kapcsolatban először vetődött fel bennem egy esetleges házasság gondolata. Ha házasságra kerülne a dolog: hova viszem azt a leányt? A kolozsvári napidíjas állásomba csak nem vihetem. Legalábbis főhadnagyi rangomnak és fizetésemnek megfelelő állást kell szereznem.

A házasság gondolatát egyelőre messzire elűztem magamtól. Én először írói nevet akartam kivívni. Tíz évet tűztem magam elé, azalatt akartam elérni mindent, hírnevet, dicsőséget, esetleg pénzt, vagyont, és csak akkor állni a lány elé. De milyen távoli és ködös dolgok voltak ezek. Legreálisabb elgondolásnak és legkönnyebben megvalósíthatónak a tanári oklevél megszerzése mutatkozott, erre felé törekedtem.

A tanulmányi szabadságot megkaptam. Jelentkeztem a Tanárképzőben. Május 20-ára tűzték ki az első vizsganapot. Nagy erővel fogtam neki a tanulásnak. A vizsga előtt két hétre pedig felutaztam Budapestre, hogy bejárhassak az előadásokra és megismerkedhessem az előadó professzorok kérdező-megválaszolási módszereivel.

A tanárok egyike-másika már ismerte nevemet a Nyugatból. Ismert az intézet nagynevű, tudós tanára és igazgatója, Imre Sándor is. Mikor jelentkeztem, szeretettel üdvözölt. Protekcióra, elnézésre is gondolhattam volna, de nem volt szükségem rá, sikeresen átmentem az első év vizsgáin minden tárgyból. A második évet még az év októberében, a harmadikat pedig 1919 júniusában

szándékoztam letenni. Tehát, ha minden jól megy, egy év múlva kezemben lesz az oklevél.

A tanulás mellett persze kevés idő maradt a versírásra. A tavasz folyamán mindössze négy vers született: *Ébredés, Kedvesemhez, Február végén és Ghinihez*.

L. Irén emléke még vissza-visszajárt. Még vártam valami csodára, ami újból összehoz vele, és mikor rá gondoltam, a szívem is összerándult mindig, de lassan halványultak a képek, mert azzal a dési lánnyal, aki később a feleségem lett, mind gyakoribbak voltak a találkozások. A kölcsönös vonzódás szerelemmé fejlődött. Ennek a körülmények is kedveztek. Ugyanabban az utcában laktunk. Mikor mentem a kaszárnyába reggel vagy jöttem haza délben, utam az ő házuk előtt vezetett el. Ilyenkor mindig megrezdült a függöny, és én tudtam, ki áll mögötte.

Most már nem sok idő múlt, hogy a családhoz is el látogattam. Polgári ízléssel berendezett négyszobás lakásuk volt a Bocskai utcában. A nagy ebédlőben a szemközti falat nagyapjuknak, Bauer Lajos vezérkari őrnagynak, Bem tábornok főhadsegédének hatalmas képe uralta. Alatta zöld vászon alapon két vadászfegyver függött, mellette törtények és más vadász kellékek. A szalonban állott a nagy, bécsi gyártmányú barna zongora, és a kis asztalkán a zongorakották halmaza. Azonban a belépőnek a szemét az ebédlői nagy kép vonzotta. Mindjárt előkerült egy piros táblájú kis könyvecske is, melyben Bauer őrnagy a nagyszebeni és a piski csata történetét írta meg.

Az őrnagy 1848 elejéig az osztrák hadseregben szolgált, majd a forradalom kitörése után átlépett az Erdélyt védő honvédséghez, s előbb Baldacci tábornoknak, majd Bem tábornoknak lett a főhadsegéde.

„A könyv félig a börtönben íródott mindjárt a szabadságharc elnyomása után. Az őrnagy legközelebbi szemlélője volt az erdélyi eseményeknek. A könyv egészen új és részletes adatokat tartalmaz s Erdély honvédelmi harcának kezdetét s Bem dicső hadjáratát 1849. február közepéig teljesen új fényben világítja meg” – írja az előszóban a könyv kiadója, Makray László.

Lapozgatom az Athenaeum kiadásában 1870-ben Pesten megjelent kis könyvecskét, s meghatódva olvasom a

világhírű időben történt eseményekről szóló feljegyzéseket. A könyv előzéklapján kék színű ceruzabeírás hívja fel a figyelmet a 121. lapra, ahol Bauer őrnagy Petőfi Bem tábornokhoz való érkezését eleveníti meg:

„Ez időben érkezett közénk hazánk legdicsőbb költője, Petőfi Sándor, kit Bem a legbensőbb szívéllyel, táborunk összes értelmisége, sőt a népből származó honvédek is, a legrajongóbb örömmel üdvözöltek.

Petőfi még megérkezte estéjén összeállított egy rögtönzött dalárdát és elénekelteté általa Bem ablakai alatt a *Búsul a lengyelt* – mi az öreg vezért nagyon elérzékenyíté.

– – – – –
Petőfi Sándor társalgása búskomoly volt közöttünk mindig: a haza után nejét és fiát szerette legjobban; nejéről – kinek arcképét szíven hordta és ezt mindig nézegette – mindig a bálványimádással határos ábránddal beszélt és leveleit nemcsak magában, hanem előttünk hangosan is gyakran olvasta föl, mindannyiszor irigyléven azt magamagától, miután – mint mondá – emberi lény méltatlan hozzá.”

A család mint ritka ereklyét őrzi ezt a kis könyvet, melyből alig lehet egy-két példány valamelyik könyvtár mélyén.

Egy ezüst sótartót és egy zsebórát is megmutattak, mellyel az őrnagy nagyapa végigkísérte Bemet az erdélyi hadjáratában. És beszéltek egy ágyról is, mely a nagybányai nagynéninél van, amelyben Bem tábornok pár éjszaka megpihent. Történelmi levegő áradt szét a szobákban, és a látogató meghatódva állt meg e becses relikviák előtt.

Ezekhez már csak a zongorajáték hiányzott, egy klasszikus mű bemutatása, de az is megjött, a mama ült le a zongorához, bár a lányok is (három lány volt) mind tudtak zongorázni, és tökéletes bravúrral eljátszotta Liszt 2. rapszódiját.

A tűz, melyet elkoptatott szóval szerelemnek neveznek, mind erősebb lánggal lobogott fel mindkettőnkben.

Szép tavaszi délutánokon, mikor vége volt a katonai szolgálatnak, hosszú sétákat tettünk a Szamos-parton. Máskor beültünk a szalon mélyén egy-egy fotelbe, és verseket olvastunk. Elhoztam a Nyugat-számokat, melyekben verseim jöttek. Az Erdélyi Szemlének is majdnem minden száma hozott már tőlem valami írást – azokat olvastunk. Lelkünk mind közelebb került egymáshoz. Így történt, hogy a bizonytalan jövő és a „tíz-éves” fogadalmam ellenére, már jegyváltásról beszélgettünk magunkban, persze azzal a gondolattal, hogy csak a háború végeztével, a tanári oklevél megszerzése után kelünk egybe.

De hol volt a háború vége?... Hol cammogott az áhított béke?...

A jövőt sűrű köd és fájó bizonytalanság fedezi el szemünk előtt. Csupa kétség, gyötrő izgalom minden óra, nap. Családra, házasságra ki gondol ilyenkor? A történelem vihara zúg fejünk felett (és ez nem volt frázis); egyik pillanatban felemelhet, hogy a másik percben a mélységbe dobjon. Mi az ember sorsa? Mi a katonasors?... A béke kilátásai, melyek még a múlt év őszén és ez év elején is annyira éltek, most kezdtek hervadozni. Mindenütt újból fellángoltak a harcok. (Vagy ez talán az utolsó fellobbanást jelentette?) A németek új offenzívába kezdtek nyugaton. Az olasz fronton ezer meg ezer ágyú szórta pergőtűzet a Karszt sziklái között. A Monarchia fölött sötét, vészjósló felhők gyülekeztek.

A nemzetiségek önrendelkezési jogukra hivatkozva mind nyíltabban és hangosabban hallatták szavukat. Wilson 14 pontját tűzték lobogójukra. Dési román leányismerőseim, akikkel eddig a legőszintébb és a legkedvesebb baráti kapcsolatban állottam, egy idő óta valami titokzatosságba burkolódtak. Éreztem, hogy bizonytalan minden. Reng a föld, és az ismeretlen mélyben titokzatos morajok küldik jeleiket. Mégis, dacolva minden józan felfogással és meggondolással, szeptember 4-én, az ő neve napján jegyet váltottunk, persze újból hangoztattuk, hogy csak a háború végeztével és a tanári oklevél megszerzése után kelünk egybe.

A jegyváltást szűk családi körben tartottuk. Az ünnepségen a család tagjain kívül csak két személy vett

részt, a nagybányai nagynéni, aki véletlenül érkezett meg arra a napra, és a menyasszonyom nagybátyja, a dési táblabíró. A nagybácsi nem nagyon lelkesedett, s ennek kifejezést is adott:

– Ez az idő nem házasságra való.

A mama is jobb partira gondolt. Nem akarta legkedvesebb lányának életét a bizonytalan írói sorshoz vagy a kicsiny tanári fizetéshez kötni. Szívében egy ideig más, fényes lehetőséget melengetett. De menyasszonyom elutasította a mindennapos botránnyairól, esztelen költekezéseiről és mulatozásairól híres tüzér zászlóst, aki méghozzá egy híres erdélyi fejedelmi család sarja volt. A mama kezdetben nehezen nyugodott bele ebbe a döntésbe, de az ügy most már le volt zárva annál is inkább, mivel a zászlós időközben egy budapesti kávéház telefonfülkéjében föbe lőtte magát.

A mi eljegyzésünket – katonatisztról lévén szó – be kellett az ezrednek jelenteni. Az ezred napiparancsban hozta a hírt a tisztikar tudomására. A helybeli lapok: a Vármegyei Közlöny és a Dési Hírlap első hírként közölték a jegyváltást.

Most már szabad időm legnagyobb részét náluk töltöttem. Úgy éreztük, nem tudunk meglenni egymás nélkül pillanatig sem. Behúzódtunk a szoba sarkába, vagy kiültünk az udvaron a nagy gesztenyefa alá, a kerti padra, és jövőnkről gondolkoztunk. Mi lesz? Hogy lesz?...